

КРИТИКА ТА БІБЛІОГРАФІЯ

О. В. Буцько

ВЗАИМООТНОШЕНИЯ СОВЕТСКИХ ВОИНОВ С НАСЕЛЕНИЕМ ПОЛЬШИ. 1944—1945.

Киев : Наук. думка, 1991.— 144 с.

До питань, які ще недостатньо вивчені як у польській, так і в радянській історіографії Великої Вітчизняної війни, можна, зокрема, віднести взаємовідносини СРСР і Польщі у роки другої світової війни. В зв'язку з цим і привертає увагу рецензована праця, в якій автор торкається складних, героїчних і разом з тим трагічних подій Великої Вітчизняної війни.

В. О. Буцько на основі архівних джерел, опублікованих наукових праць, мемуарної літератури по-новому, з сучасних позицій показує взаємозв'язки радянських воїнів і населення Польщі. В книзі наводяться конкретні дані про використання військового потенціалу Червоної армії під час проведення операцій по визволенню польських земель від німецько-фашистських загарбників. Разом з тим необхідно зазначити, що польських джерел використано мало, а саме їх залучення дало б можливість автору об'єктивніше розкрити цікаві сторінки взаємовідносин двох держав.

Розкриваючи шлях до консолідації польського народу в боротьбі проти німецьких окупантів, у монографії аналізується зовнішньополітичне становище Польщі перед другою світовою війною та з її початком, дається оцінка радянсько-німецькому договору про ненапад від 23 серпня та 28 вересня 1939 р. про дружбу і кордони між СРСР та Німеччиною, йдеться про наслідки походу Червоної армії 17 вересня 1939 р. у Західну Україну й Західну Білорусію для населення цього регіону, підкреслюється жорстокість репресій проти місцевого населення.

Правдиве відображення на сторінках дослідження знайшли такі питання, як територіальне розчленування Польщі, розруха економіки, ліквідація польської культури, а також фізичне знищення поляків. Автор робить правильний висновок про корінні зміни в долі польського народу, що сталися після віроломного нападу гітлерівської Німеччини на Радянський Союз. У книзі розкривається процес налагодження взаємовідносин між двома країнами, які досі не мають чіткого висвітлення в історичній літературі. Зокрема, в певній мірі узагальнено і розкрито проблему, пов'язану із злочинними в Катинському лісі. Автор розглядає і такі злободенні питання, як взаємовідносини польського еміграційного і радянського урядів, Армії крайової й Армії людової, народного антифашистського руху проти окупантів.

Як свідчать наведені в праці факти, комуністи виступали ініціаторами створення єдиного національного фронту, радянської допомоги антифашистському визвольному руху. З іншого боку, автор показує як з допомогою антикомуністичної пропаганди фашисти намагалися поглибити розкол польського суспільства, наводить різні точки зору на настрій у Польщі й за її межами у зв'язку з наближенням радянських військ до її кордонів.

Розкриваючи оцінку подій різними класами польського суспільства, О. В. Буцько акцентує свою увагу на консолідацію лівих сил і їх прагнення до співробітництва з радянською стороною та Червоною армією.

Автор наводить ряд конкретних документів, в яких підтверджувалося прагнення радянського уряду надати взаємовідносинам між СРСР і Польщею рівноправності, послідовності й стабільності.

На сторінках книги наводяться незаперечні факти на користь того, що польське населення в своїй основній масі позитивно оцінювало допомогу Радянського Союзу. Про це, зокрема, яскраво свідчать численні листи від жителів міст і сіл, в яких висловлюється подяка радянському народу і Червоній армії за їх допомогу.

Автор досить ґрунтовно проаналізувала різні форми роботи з людьми у складний воєнний період, показала значення роз'яснювальної роботи армійських політорганів серед місцевого населення, визвольну місію радянських військ.

Апологетична пропаганда та її історики окремих країн нерідко показували визвольний похід Червоної армії у кривому дзеркалі. Тому закономірною є вдала спроба автора розвінчати ці намагання. На основі вагомих фактів, пов'язаних з проведенням бойових операцій, зустрічами з населенням різних регіонів, чітко видно, що радянське командування прагнуло зберегти життя тисячам польських громадян, національні надбання тощо.

В монографії показано великий ентузіазм людей під час визволення Червоною армією міських і сільських населених пунктів. З піднесенням зустрічали поляки наступаючі разом з нею частини Війська Польського. Якщо ж в цілому населення вітало прихід Червоної армії, то справедливо відзначаються її складності у взаємовідносинах радянських воїнів і частини поляків. Цьому значною мірою сприяло реакційне політичне і збройне підпілля, що існувало в Польщі. В монографії говориться, що в 1944—1945 рр. у країні діяло понад 1200 збройних груп. Нелегальні організації та їх збройні формування часто бойкотували зусилля радянського командування в справі організації державної й господарської адміністрації (с. 53). Мали місце випадки прямого нападу на червоноармійців та органи влади.

Водночас у книзі наводяться непоодинокі випадки обструкції заходам по мобілізації населення у Військо Польське. Не випадково показано, що там, де підтримувалися акти реакції, вона стала на шлях терору. Аналізуючи ставлення населення до Червоної армії, автор приходить до висновку про його неоднозначність (с. 59).

Автор торкнулася в своїй праці й такої важливої проблеми, як гуманізм радянських воїнів, їх безкорислива допомога місцевому населенню. В книзі наводяться зворушливі приклади допомоги воїнам з боку сотень тисяч поляків. Ця допомога була реальною, вагомою, широкою і різносторонньою. На сторінках книги знаходимо і цифрові дані, які свідчать про реальність різних сторін взаємодопомоги.

Кожен, хто прочитає книгу, знайде для себе цікавий фактичний матеріал. Автор поставила і ряд проблемних питань, які не знайшли свого повного відображення через обмежений обсяг видання, але можуть стати відправними моментами для нових дослідників.

Переоцінюючи стереотипні оцінки тих чи інших подій, слід дещо більше акцентувати увагу на окремих подіях.

Книга О. В. Буцько за кількістю порушених у ній проблем вимагає більшого розміру. На наш погляд, дещо десонансом звучить розділ, присвячений партійно-політичній роботі серед радянських воїнів, яка в основному стосується внутрівійськових справ. Слід було б ефективніше використати сучасні польські джерела, зокрема періодику, даючи їй відповідну оцінку. Всебічне розкриття даної складної, ще мало дослідженої теми, без сумніву, вимагає доступу до закритих досі архівів.

Одержано 29.01.92.

П. О. САВЧУК (Рівне),
Б. П. САВЧУК (Рівне)